

Neznámy známy: Kultúrny profil básnika Jamesa Sutherland-Smitha

Ján Gavura

Inštitút slovakistiky a mediálnych štúdií
Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove

The Hidden Acquaintance: Cultural Profile of a Poet James Sutherland-Smith

Litikon, 2016, Vol. 1, No. 1, pp. 31-40

The paper is focused on an impact of a poet, teacher and a translator James Sutherland-Smith who, being of Scottish origin, has lived and worked in Slovakia since 1989. Though Sutherland-Smith is a part of the British cultural scene, he is also affecting the Slovak culture by choosing Slovak reality as his frequent subject. The poetics of Sutherland-Smith's poetry that is based on including historical and current affairs alongside his analytical approach make his poems valuable source of Slovak cultural awareness. However, this circumstance is not to diminish other aesthetic values of Sutherland-Smith's poetry even when they are sometimes overlooked by critics.

Keywords: James Sutherland-Smith, poetics of poetry, interpretation of poetry

V septembri 1989 nastúpil učiteľ, lektor a projektový konzultant Britskej rady (British Council) James Sutherland-Smith (1948) na nové pracovné miesto v Československu a jeho hlavnou pracovnou náplňou sa stalo vyučovanie a zabezpečovanie skúšok z anglického jazyka. Absolvent politických štúdií na Leeds University (1968 – 1971) mal v tom čase za sebou pestrú pracovnú kariéru: dobrovoľník na periférii Londýna, účtovník a od polovice sedemdesiatych rokov učiteľ angličtiny (najprv v Anglicku, neskôr v arabských krajinách juhozápadnej Ázie a severnej Afriky). Už pred príchodom do Československa aktívne rozvíjal svoju básnickú činnosť a po viacerých literárnych zošitoch a spoločných antológiách mladých básnikov vydal tri samostatné zbierky: *A Singer from Sabiya* (*Spevák zo Sabiye*, 1979), *Naming of the Arrow* (*Pomenovať šíp*, 1981) a *The Country of Rumour* (*Krajina klebiet*, 1985).

Príchod do Československa v historicky prelomovom čase – šesť týždňov pred začiatkom Nežnej revolúcie – priniesol autorovi výnimočnú skúsenosť. Na vlastné oči videl politický prerod v strede Európy a ako skúsený svetobežník vedel, čo všetko takáto zmena môže priniesť. Na začiatku autor sledoval krajinu z odstupu; pre človeka, ktorý sa za celý svoj život sťahoval viac než päťdesiatkrát, išlo len o ďalšiu zo série výziev či pracovných úloh. V umeleckej sfére nový priestor znamenal predovšetkým nové námety na básnické spracovanie. Pôvodne krátke zastavenie sa pod vplyvom okolností zmenilo na trvalé usadenie, posilnené súkromným

citovým putom a zavŕšené svadbou s Vierou Schlosserovou, s ktorou neskôr vytvoril prekladateľský tandem.

Poetika Sutherlanda-Smitha je tesne zviazaná s geografickými a historickými súradnicami miest, kde sa pohybuje. Na každom mieste pobytu autor spúšťa sondu a testuje konkrétny časopriestor, ktorý má svoj jazyk, zmyslové podnety, ale aj príbeh stmelujúci jednotlivé zložky do celku. V retrospektíve sa dá vidieť, že takáto previazanosť formuje privátnu básnickú geografiu, osobnú, ale aj nadosobnú literárnu kroniku, ktorá presne zaznamenáva životnú trajektóriu autora a „orbis pictus“ priestoru okolo. Súčasťou básnickej reflexie Sutherlanda-Smitha sa stali Líbya, Saudská Arábia a Katar osemdesiatych rokov, a keď sa autorovi podľa jeho slov „zunoval Stredný Východ“ (Gavura – Sutherland-Smith, 2012, s. 25), zamieril do Strednej Európy. Stredoeurópske súvislosti dominujú v autorovej tvorbe z deväťdesiatych rokov, ktoré ešte na krátko vystriedajú motívy zo Srbska, kde v rokoch 2002 – 2009 pôsobil ako projektový manažér v mierotvorných ozbrojených silách Srbska a Čiernej Hory. Československé, neskoršie už len slovenské reálie sa však stali jednou zo základných motivických línií od autorovho vstupu na naše územie a stali sa tiež identifikačným znakom básnika najmä v anglických printových a online časopisoch, kde Sutherlandove-Smithove básne uvádzali editori povrchnou notickou typu: „lives in Slovakia where he teaches and translates Slovakian poetry with his wife Veira“, teda „žije na Slovensku, kde vyučuje a prekladá slovenskú poéziu so svojou manželkou Veirou“. Preklep v mene Viery Sutherlandovej-Smithovej je len jednou z viacerých nepresností noticky, ktorá neodrážala komplexnejší vzťah básnika so škótskymi koreňmi k Slovensku a jeho básnickej scéne.

Na britskej literárnej scéne sa v súvislosti J. Sutherlandom-Smithom často zdôrazňoval fakt pôsobenia za hranicami, čím sa nepriamo vytvárala istá rezervovanosť voči možnostiam prispievať do domáceho kultúrneho fondu. Akceptovala sa básnikova výnimočná schopnosť priniest neznáme, vzdialené a exotické, zároveň sa však prehliadali niektoré iné aspekty. Básnické society vo všeobecnosti pristupujú k svojim členom selektívne, hodnotiac najmä ich intímnu blízkosť k národnému jazyku, schopnosť jeho vitalizácie (oživovania) a personálne pohrúženie, z ktorého sa kedysi odvodzovalo označenie básnikov ako „svedomia národa“. O čo menšia bola v prípade J. Sutherlanda-Smitha takáto akceptácia vo vlasti, o to väčšia bola schopnosť autora prihovárať sa globálnemu čitateľovi. V jednom aj druhom prípade ide však skôr o podlahnutie prvému dojmu, pričom škodlivosť vnímania sa javí hlavne pri prvej interakcii.

Zdá sa však, že ide o prirodzený jav, keď námety, ktoré sa dotýkajú nás a nášho priestoru, dokážeme prežiť hlbšie a v plnom rozsahu, zatiaľ čo tie vzdialenejšie nás nadchnú, ale zaradia sa skôr k ďalším, hoci kvalitným informáciám z masových médií. Na skúšku si môžeme uviesť básne, v ktorých sa tematizujú arabské, srbské a slovenské námety. Napríklad v básni *Poprava v Rijáde* autor opisuje univerzálny ľudský strach pred smrťou a zlyhaním, ochotu človeka ísť aj cez mŕtvolu či fascináciu krutosťou a zabíjaním. Autor pritom graduje báseň viacerými kontrastmi – ženami (Európankami) v dave, konkrétnou udalosťou a jej zdanlivým relativizovaním ako častého a zovŕšeného úkonu danej kultúry a v neposlednom rade trojdielnou kompozíciou, ktorá anticipuje a odďaľuje záver, aby sa vytvorilo časové napätie, kopírujúce situáciu v básnickom texte:

Poprava v Rijáde

Kľaká si, medzi plecami sa mu hrbí hlava,
poverčivé svaly ho sťahujú
do nedobrovoľného drepu. Mysel hasne,
ale telo ešte skúša neužitočný trik.
Nemá ako uniknúť smrti
dýtkou a mečom. Lesk zbraní
súperí so silnejúcim slnkom,
pred ktorým Európanky v dave
skláňajú hlavy, aby si zaostrili fotoaparáty.
Strih: nehýbe sa. Telo je odrazu tvrdohlavé.

Študenti si noc pred skúškou
berú benzedrín, no aj tak prepadnú.
Muži si celé mesiace transplantujú jednotlivé
folikuly vlasov. Nosorožce sú vyhubené,
aby si bohatí Kantončania rozdrvenými rohmi
zachovali mladosť. Prihlúpli milionári
sa v starobe nechajú poriadne zmraziť do času,
keď sa smrť bude liečiť. Pudovo alebo premyslene
sa v nich všetkých krčí impulz žiť
a chrániť si krk. Druhý strih: nehýbe sa.

Raz jeden muž zohnutý dve hodiny zmeravel strachom.
Dav sa začínal nudiť a zamdlievať v horúčave.
Ten chlap sa potom zvalil dopredu a telo sa vystrelo
z postoja hanby do postoja prijatia.
Tretí strih a hlavou trhne späť. Čepel sa ponára,
oceľový chlad oddeľuje ťažký vzduch,
hrot sa vracia na katovu stranu,
spočinie v prachu, takmer nepoškrvnený.
Ženy sa roztrasú a zo žriedla krvi
robia fotku za fotkou.

V básni so srbským námetom *Dievčatá, psy a ochudobnený urán* sa autor vracia k situácii v meste, ktoré bolo v nedávnej minulosti bombardované aj s použitím rádioaktívnych zložiek v munícii. Po istom čase narástla v meste chorobnosť, ktorá sa pripisovala vojenským akciám na území, a na paralele človeka, zvierat a vlastnej bezprostrednej účasti sprítomňuje dôsledky vojenského zásahu na ľudí a krajinu:

Dievčatá, psy a ochudobnený urán

Ročné obdobie je pikantné.
 Súkromné dohovory sú prevrátené znútra von
 ako zimné rukavice, až sa ich mäkká,
 trochu vlhká kožušina intimity predvádza na ulici.
 Iba túlavé psy sa nechcú dať pomojkať.
 Boli vykastrované a sterilizované,
 do ucha im osadili elektronický čip.
 Teraz dlhými krokmi premeriavajú bulváre,
 neisté tým, čo vlastne stratili,
 ako básnici, ktorým už roky nič neznie ako pravda.

Tento deň nie je ani tak zvodný, skôr premárnený,
 ako keď sa chystá rozpútať búrka,
 pretože v meste už pridlho šarapatia
 nevysvetlené neduhy a hovorí sa
 o tom, koľko radiácie treba namerať.
 Medzitým čakám v dopravnej zápche
 asi tri metre od sporo odetých dievčat z kvetinárstva,
 čo si na schody obchodu sadli na cigaretku.
 Jedna sa nakláňa dopredu, vydychuje prúžok dymu
 a ja zazriem lesk vlhkej cestičky medzi jej prsiami,

potom sa však zasnívam
 do predstavy točitého schodiska so zábradlím
 pod pozlátenými zrkadlami, kde sa odrážajú
 elegantné katastrofy, kde ozbrojené bandy prechádzajú
 cez rieku v nepoškvrnených uniformách.
 Zasyčí ostrá salva z pušiek,
 nezdá sa mi až taká silná, aby som musel zvyšovať hlas,
 stúpam po schodoch, tvoja pravica na mojom rukáve,
 príkry rozdiel k môjmu nepokoju, keď si na naskladaných šatách
 ľavou rukou pridržiavaš snehobiele záhyby.

Ulice sa nikdy nevyľudnia.
 I keď v noci premávka slabne a horúčava poľavuje,
 niet tu miesta pre rozviate biele šaty
 krehké ako cigaretový dym.
 Strácam ťa, keď sa schody prvý raz rozvetvia a začnú
 vetviť ďalej, otváram oči, dievča z kvetinárstva
 si ľahkými dotykmi vreckovkou osušuje pot medzi prsníkmi.
 Píše sa, že cesta, na ktorej stojím, vedie do lesa,
 kam túlavé psy bežia hľadať chládkov, čo by zastavil
 krvácanie z očí, pálenie v hrudi.

Napriek existenciálnej situácii v prvom aj druhom príklade s najväčším zaujatím budeme asi sledovať (a) situáciu v básni *V prešovskej synagóge*, tematizujúcej slovenskú protizidovskú minulosť a jej dôsledky, (b) hravý a napínavý príbeh cudzinca prichádzajúceho na východoslovenskú dedinu v básni *Letný slnovrat*, prípadne (c) báseň *Pozvanie na zabíjačku*, ktorá zachytáva emotívnu rodinnú scénu dospievajúceho dievčaťa na pozadí dedinskej zabíjačky. Za všetky príklady aspoň jeden:

V prešovskej synagóge

S užitočnou cudzotou – na opravu topánok,
na pôžičku nevelkej sumičky, na obvinenie;
ich svätyňa zostala práve medzi
starými múrmi tohto germánskeho mesta.
Sneh sa topí zo zosušenej trávy,
z ktorej sa v lete zazelená trávnik.
Bola tu táto útulnosť, tie dobré spôsoby,
keď si vážené rodiny potriasali ruky
a pýtali sa na svoje zdravie?

Dávidova hviezda je hrdzavá.
Jej háčik je zohnutý. Ostnaté drôty majú
zadržať tých, čo ešte veria,
že sa na tomto mieste ukryl poklad.
Zozadu sa vkrádame do miestnosti
lavíc a kníh. Náhodou otvorím
pri obrázku prasnice s prasiatkami.
Pomyslím si na deti, ako listujú knihou
a chichocú sa s odporom.

Komentár je v nemčine a slovenčine,
no ani jednu reč neovládám dosť dobre,
aby som pochopil čo i len základ vysvetliviek.
Som tu užitočne cudzí,
bez človeka, od ktorého by som sa čosi dozvedel,
hoci, vstupujúc do hlavného chrámu,
príjemne modrého a zlatého, vyťahujem si
na hlavu kapucňu kabáta,
gesto, ktoré nikto nevidel. Aspoň nikto nemal.

Predchádzajúce dve digresie sú dôležité pre pochopenie osobitého miesta básnika Sutherlanda-Smitha, ktoré sa vymyká väčšine prípadov. Námetmi a motívmi sa ako básnik vzdialil svojmu domácomu kontextu, priblížil sa však priestoru, odkiaľ svoju tému čerpal. Aj napriek tomu, že píše výhradne po anglicky, stal sa životom a tvorbou čiastočne aj slovenským autorom. (O výnimočnej prekladateľskej misii ešte bude zmienka neskôr.) Význam pre slovenskú kultúru je

omnoho väčší, pretože autor vo svojom písaní využíva realistický rámec s jasne identifikovateľnými znakmi (slovenské reálie, slová a udalosti) a analytický prístup, ktorého súčasťou je nielen „common sense“ a logické vysvetlenie, ale aj zapojenie kontextových súvislostí konkrétneho miesta či národa.

Autorovo písanie pri stretnutí s cudzím elementom sa nekončí povrchným očarením inakosťou, hoci sa takejto ponuke odoláva ťažko. V básnických naratívach je zakaždým prítomná aj analýza, ktorá básňam dáva univerzálnosť (nadčasovosť, globálnosť) a indikuje, že kultúrna odlišnosť či geografická vzdialenosť je kulisou pre čosi závažnejšie. Schopnosť rovnováhy, „vedieť, koľko informácií treba čitateľovi povedať“ (Kendall, 2003), oceňovali kritici od počiatku. Všimli si, že autor dokázal vybudovať pomerne vyhranený smithovský štýl: „Náčrt epickej línie, krátky príbeh alebo podobenstvo, redukcia znakov obsahujúca celok. Jemná, ale viditeľná textúra spoločenského zaradenia, nepopieraného determinizmu a do toho vloženie básnika celou jeho osobou, empatiou, nadhľadom, sebaklamom milujúceho človeka a iróniou, ktorou sa vysmieva svojim slabostiam“ (Gavura, 2013, s. 123).

V rámci projektu Petra Milčáka *Ako sa číta báseň (Dvadsaťsedem autorských interpretácií)* (2013) sa jedným z oslovených autorov stal aj J. Sutherland-Smith, ktorý na príklade básne *Rainoo si opakuje angličtinu v Bombaji* (ocenená San Jose Studies Poetry Prize, 1991, publikovaná knižne v zbierke *V krajine vtákov*, 2003) názorne približuje, ako sa reálny látkový priestor mení v tematickom pláne na básnickú výpoveď. Zo vzťahu k mimoliterárnej skutočnosti možno odvodzovať, nakoľko autor pozmeňuje reálne na fiktívne, aby dosiahol lepší emotívny efekt, a nakoľko je osobne účastný v emotívnej a poznávacej rovine básnického textu:

Rainoo si opakuje angličtinu v Bombaji

Rainoo sa oblieka. Češe si vlasy
pred črepinou rozbitého skla,
ktoré má na stene namiesto zrkadla.
Keď sa vzpriami, dovidí si na oči a pery
a môže si naniest' tiene a rúž.
Zohnutá v kolenách sa znova stretne
so svojimi očami a hustou čiernou šticou.
Až sa učeše, zopne si na temene vlasy.
Toto je niečo, čo robí každý deň.

Rainoo si šepká anglické slovíčka,
ktoré si pamätá z domu v Perzskom zálive.
Angličanka so žltými vlasmi sa márne usilovala,
deťom v škole sa nechcelo dávať pozor.
Rainoo však dávala pozor vždy
a popritom dôkladne upratovala triedu.
Rozumiete, deti? Prosím počúvajte!
Rainoo počúva, však?
Rainoo má talent na jazyky.
To bolo niečo, čo hovorila každý deň.

V triede boli nezvyčajné kvety,
keď sa ich Rainoo dotkla, zatvorili sa.
Pán domu sa zasa dotýkal Rainoo.
Ale čoho sa on nedotýkal?
Aj Rainoo sa zatvárala ako kvet.
zatvárala ústa a odvracala hlavu,
keď jej na boky vyťahoval sári.
To bolo niečo, čo robil každý deň.

Rainoo si strčí do podprsenky rupiu
na autobus do bordelu.
Kríva, odkedy ju domáca pani prekvapila
s manželom a sotila zo schodov.
Toto urobila len raz.
Rainoo do pasu dostala pečiatku „štetka“.
Dnes bude Rainoo hovoriť jazykom Marátov,
hindov, po anglicky, arabsky aj francúzsky.
Ktorým jazykom dnes nebude hovoriť?
Toto je niečo, čo robí každý deň.

James Sutherland-Smith poznamenal: „Báseň *Rainoo*... som napísal po jednej z návštev v nemocnici v katarskej Dohe, kde som bol spolu s priateľom navštíviť jeho manželku zotavujúcu sa z vážnych zranení po autonehode. Kým sme tak posedávali v nemocničnej izbe, priateľ ukázal na vedľajšiu posteľ, kde ležala útla Indka s nohou v sadre, a povedal mi jej životný príbeh, ktorý sa stal osnovou tejto básne. Podľa všetkého žena pracovala ako slúžka v dome nejakého bohatého Katarčana, ktorý ju zvykol pravidelne znásilňovať. Jedného dňa ich pristihla pani domáca a slúžku zhodila zo schodov. Tá sa pri páde dochrámala a zlomila si nohu. Jej osud bol spečatený, po prepustení z nemocnice mala byť deportovaná a do pasu dostane pečiatku ‚prostitutka‘. Do Kataru ani inej arabsky hovoriacej krajiny sa viac vrátiť nemohla, prakticky nemala šancu dostať tam akúkoľvek prácu.

V skutočnosti neviem, čo sa s ňou stalo, ale predstavoval som si, že v očiach svojej indickej rodiny sa znemožnila, a preto sa uchýlila k prostitúcii; nepochybne ironický dôsledok jej osobného aj právneho zneužitia v Katare. Stala sa predlohou hlavnej postavy básne. ‚Angličanka so žltými vlasmi‘ mi poslúžila ako protiklad k čiernovláske Rainoo. Plavovlasá Angličanka sa dostáva k slovu v druhej strofe, keď Rainoo síce mlčí, ale je jasné (z tejto a neskôr aj z poslednej strofy), že Rainoo je v jazykoch zdatná. Možnože postava Angličanky bola vyjadrením mojej frustrácie z práce, ktorú som vykonával v Katare – donekonečna som učil angličtinu tú istú skupinu katarských technikov bez jediného náznaku zlepšenia. V tom čase Katarčania tvorili iba 10% obyvateľstva a mladí Katarčania nemali nijakú potrebu sa priveľmi namáhať. Tí šikovnejší šli na univerzitu a tí, ktorým to až tak nepálilo, končili ako učni na technických školách v organizáciách ako telekomunikácie, pre ktorú som pracoval aj ja. Dostávali sa na pozície kontrolórov a garstabeiteri z Iránu a južnej Ázie vykonávali všetku robotu. Presne v tomto duchu sa Angličanka ponosuje na študentov v druhej strofe. Zarazilo ma však tiež neraz, akí brilantní boli niektorí Indovia, s ktorými som pracoval. V telekomunikačnej firme sme mali

sekretárku z Goy, ktorá rozprávala po arabsky, anglicky, francúzsky, hindsky, portugalsky a aj miestnym jazykom konaki.

Svojím spôsobom som chcel báseň urobiť o poznanie zaujímavejšou, než poskytoval pôvodný naratív tragického príbehu. Tak som zo strofy na strofu menil gramatický čas. V prvej strofe sa Rainoo pripravuje do práce. Neponúkam žiadne narážky kam, naznačujem iba to, že ide o skromné bývanie, v ktorom je namiesto zrkadla len ,črepina rozbitého skla. V druhej strofe som použil minulý čas, ktorý narušajú iba repliky učiteľky. V tretej strofe [anglickej verzii] som použil pomocné sloveso ,used to, aby som napodobnil emotívne odosobnenie Rainoo, ktorým sa Rainoo možno oddelila od svojho zneužitia, ako ho prežívala pri práci v Katare. Neznelou sykavkou ,s' v slove ,used to' som našiel spôsob, ako vyjadriť svoj hnev nad zaobchádzaním s Rainoo, zlostné zasyčanie.¹ V poslednej strofe sa vraciam k prítomnému času a opisujem aktuálnu situáciu.

Je to pesimistická báseň o tom, ako sa niekedy ľudia svojimi skutkami pričínajú o mrhanie a ničenie krásy a talentu. A stáva sa neraz, že k náprave ani k odčineniu týchto skutkov nikdy nedôjde“ (2014, s. 155 – 159).

Miera básnickej licencie je dostatočne voľná, hoci fragmenty mimoliterárnej skutočnosti tvoria určujúce východisko. Táto okolnosť zároveň oprávňuje z prečítaného načerpávať nielen emotívne spojenie medzi autorom a čitateľom, ale aj viac – postoj k skutočnosti, k výzvam doby (politickým, ekologickým, ľudským atď.). Prítomnosť poznávacej zložky zhodnocuje básnickú výpoveď, ktorá si udržiava už viackrát uvedenú rovnováhu medzi tým, čo už je poučanie čitateľa a čo nevyhnutný rámec, aby sa báseň stala vnímateľná bez objektívnych prekážok. S takouto poetickou konšteláciou, v ktorej sa zračí tradícia britskej poézie, sa autor dostal do konfrontácie s československou a slovenskou realitou roka 1989, následne s prvými postkomunistickými rokmi, mečiarovským obdobím a súčasnosťou. Autor sa však vracia aj do slovenskej a rusínskej minulosti, respektíve naznačuje časovú príčinnno-dôsledkovú následnosť, čím sa „básnická kronika“ Slovenska v tvorbe J. Sutherland-Smitha stáva ešte kompletnejšou. I keď reálie pôvodne predstavovali rámec pre osobnú výpoveď, v kontexte národnej (slovenskej) kultúry nadobudli tieto reálie povahu zdroja pre reflexiu a sebareflexiu, ktorá v umení tohto obdobia bola minimálna a v poézii chýbala úplne.

Po príchode na Slovensko postupne pribúdali v autorskej dielni básnika ďalšie zbierky: *At the Skin Resort* (*V letovisku kože*, 1999), *In the Country of Birds* (*V krajine vtákov*, 2003) a *Popeye in Belgrade* (*Pepek v Belehrade*, 2008), po ktorej nasledoval rozsiahly básnický cyklus *Mouth* (*Ústa/Ústie*, 2014), pričom najviac básní zo slovenského prostredia sa nachádza v prvých dvoch zbierkach.

Redukovať tvorbu J. Sutherland-Smitha iba na skupinu „slovenských“ básní by však bolo nepresné, hoci práve k nim ťahá slovenského recipienta zvedavosť viac, než je to zvykom. Aj iné básne, vrátane tých, ktoré vznikli ešte pred príchodom na Slovensko, majú niekoľko úrovní: prítomná je silne rozvinutá auditívna zložka (rytmus, zvuk a echo jazyka) alebo

¹ Poznámka prekladateľa (J. G.): Neznelá sykavka „s“ v slove „used to“ by sa v slovenskom preklade zmenila na zvučné „zv“ („zvyknú“, „zvykol“) a nesplnila by úlohu hnevliwego zasyčania. Navyše, hypertrofia tohto prvku vo verši by vyznela ako rušivý kalkový preklad. Z tohto dôvodu sme ponechali možný variant jednoduchého minulého času. Vynikli tak dva protiklady: „dotýkania sa“ a niekoľkonásobného „zatvárania sa“. V obraze „zatvárania“ vnímame aj zvukovú emfázu: vzniká silnou zvukovou skupinou v slove „-ára-“, ktoré sa objavuje aj v dôležitom slove „sári“.

kultúrne súvislosti, ktoré vie dešifrovať predovšetkým britský čitateľ. Ak by sme mohli využiť analógiu so slovenskými autormi, potom by sme mohli hľadať príbuznosť s autormi ako Ján Ondruš (na motívy ktorého napísal známu báseň *Jazykolam: Auschwitz Ash*) a Ivan Laučík. Napriek prvotnej zreteľnej odlišnosti sa títo traja básnici vnútorne stretávajú v úsilí o vytvorenie silného emotívneho jadra básne, ktoré presahuje základné logické zložky a smeruje skôr k integrálnemu (súvislostnému) vnímaniu. Všetci traja vychádzajú z dôkladného poznania skutočnosti, ktorú napokon v básnickej výpovedi transformujú alebo deformujú prostredníctvom básnického obrazu ako komplexnej metafory. Namiesto je tiež uvedomenie, že od prvých knižne publikovaných básní na samom začiatku sedemdesiatych rokov uplynulo viac než štyridsať rokov a autor a jeho tvorba sa v čase zákonite mení.

J. Sutherland-Smith sa po usadení na Slovensku stal najsystematickejším prekladateľom slovenskej literatúry (a najmä poézie) do angličtiny. Dlhý čas prekladal spoločne s manželkou Vierou, príležitostne s inými slovenskými autormi a prekladateľmi a v súčasnosti prekladá už sám. Záujem o preklad slovenskej poézie pre anglofónne obecnstvo vyjadril bezprostredne po prvom kontakte s československou literárnou scénou: „Po príchode na Slovensko ma prevkypilo, ako málo zo slovenskej poézie bolo preložené do angličtiny. Nepomerne menej ako z českej poézie. Začal som sa vypytovať a podarilo sa mi dať dokopy projekt so Štefániou Allen, manželkou anglického učiteľa Williama Stannarda Allena, a Braňom Hochelom, ktorý urobil výber básní. Pôvodný vydavateľ chcel mladších básnikov a Hochel najprv vybral len básnikov-mužov. Postavil som sa proti tomu, a tak vybral ešte tri poetky, Milu Haugovú, Taťjanu Lehenovú a Vieru Prokešovú. Po rozpade Československa sa projekt zastavil, až kým neprišiel na pomoc Peter Milčák s vydavateľstvom Modrý Peter. Pridali sme ešte ďalších básnikov a napokon vyšla antológia *Not Waiting for Miracles* (Nečakanie na zázraky)“ (Gavura – Sutherland-Smith, 2013, s. 26). Po tejto prvej a obsiahlej antológii (1993) nasledovali ďalšie, napríklad práca *One Hundred Years of Slovak Literature* (*Sto rokov slovenskej literatúry*, 2000) a trojzväzkový projekt Literárneho informačného centra *Album of Slovak Writers* (2000 – 2004), kde bol J. Sutherland-Smith jedným z hlavných prekladateľov a prebásňovateľov. Rovnako významné sú aj individuálne preklady básnických osobností – Jána Buzássyho, Ivana Laučíka, Milana Rúfusa, Mily Haugovej či Jána Ondruša.

Sutherland-Smith je britský básnik žijúci na území Slovenska a z toho vyplývajú viaceré kultúrne súvislosti. Slovenská literatúra a najmä jej básnická scéna významne profitovala z autorovho záujmu a schopnosti pretlmočiť poéziu do „globálneho“ jazyka a autorove články pod názvom *Letters from Slovakia* (*Listy zo Slovenska*), ktoré pravidelne posielal do ťažiskového literárneho časopisu *PN Review* (PN ako Poetry National), približovali exotickú slovenskú literatúru anglofónnemu obecnstvu. Nepriamo sa však autorovi podarilo zachytiť slovenskú realitu tak, ako sme ju sami v literatúre nezaznamenali. Je to jednak región najvýchodnejších častí Slovenska, kde žijú Rusíni, ktorých spoznal prostredníctvom manželkinej rodiny, ale aj obdobie Slovenska v rokoch „transformácie“ od komunizmu k demokracii. James Sutherland-Smith jazykovo a umeleckým napojením patrí plnohodnotne do britskej literatúry, zároveň však píše kultúrnu kapitolu aj v slovenskej literatúre.

LITERATÚRA

- GAVURA, Ján a James SUTHERLAND-SMITH. 2012. Pasažier JSS (rozhovor). Prel. M. Gavurová. *Enter*. Košice: Dive Buki, 2012, roč. 3, č. 12, s. 25–27. ISSN 1338-1946.
- KENDALL, Judy. 2003. Mere excellence? *PN Review* 150. Manchester: Poetry Nation Review, 2003, roč. 29, č. 4. ISSN 0144-7076. Dostupné na: http://www.pnreview.co.uk/cgi-bin/scribe?item_id=1456;hilite=Sutherland-Smith
- MILČÁK, Peter a Marián MILČÁK (eds.). 2013. *Ako sa číta báseň (Dvadsaťsedem autorských interpretácií)*. Levoča: Modrý Peter, 2013, 175 s. ISBN 978-80-89545-24-7.
- SUTHERLAND-SMITH, James. 2013. *Pazúrik*. Prel. J. Gavura. Košice: Európsky dom poézie Košice, 2013. 128 s. ISBN 978-80-971048-2-5.
- TOMASELLI, Keyan G. a David SCOTT (eds.). 2009. *Cultural Icons*. Walnut Creek: Left Coast Press, 2009. 172 s. ISBN 978-1598743661.

.....

Doc. Mgr. et Mgr. Ján Gavura, PhD.
Inštitút slovakistiky a mediálnych štúdií
Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove
17. novembra 1
080 01 Prešov
Slovenská republika
jan.gavura@unipo.sk